

Zwiedzamy Bazylikę kolegiacką pw. św. Mikołaja w Grudziądzu.

RYS HISTORYCZNY

Wznoszenie obecnego kościoła rozpoczęto w 1286 roku, przy czym według źródeł średniowiecznych parafia została założona już w XI wieku. Do 1310 roku wybudowano prezbiterium, zaś do połowy XIV wieku wzniesiono nawę główną. Nawy boczne oraz wieżę oddano na początku XV wieku. Budowa kościoła trwała więc ponad 100 lat! Po 1620 roku do nawy północnej (od strony ratusza) dobudowano ośmioboczną kaplicę grobową rodu Działyńskich oraz kaplicę rodziny Kostków, od południa zaś późnorenansową kruchtę (w 1632 roku) (01).

01

Od powstania kościoła był główną świątynią parafialną miasta. Szczególną rolę w historii Grudziądza kościół odegrał w wieku XVI, gdy odbywały się w nim sejmiki generalne Prus Królewskich (na zmianę z Malborkiem). W latach 1572-98 oraz 1655-59 kościół pozostawał w rękach protestantów. Zdobywanie miasta z rąk szwedzkich spowodowało liczne pożary, w tym także kościoła pw. św. Mikołaja. Po podźwignięciu się miasta, w 1728 r. przystąpiono do gruntownego odnowienia kościoła z nowym barokowym wystrojem. Wkrótce dach wieży zyskał barokowy hełm, zaś w 1759 roku wzniesiono dodatkową wieżyczkę – sygnaturkę. Na przełomie XVIII i XIX wieku rozebrano kaplice Kostków i Działyńskich oraz pochodzącą jeszcze z XV w. kaplicę św. Michała Archanioła. W trakcie remontu kościoła w 1939 roku, pod warstwą tynku, odkryto na filarach średniowieczne polichromie.

W działaniach wojennych w 1945 roku kościół został strawiony pożarem. Odbudowano dach i wieżę oraz zawieszono w niej dzwony zabrane w trakcie wojny przez hitlerowców, odnalezione we Wrocławiu.

W roku 1992 biskup toruński podniósł farę do godności kolegiaty. 3 maja 2002 roku powołano do istnienia sanktuarium diecezjalne Matki Bożej Łaskawej Patronki Grudziądza, afiliowane 17 czerwca 2004 roku do Bazyliki Matki Bożej Większej w Rzymie. W lipcu 2010 roku papież Benedykt XVI podniósł kościół pw. św. Mikołaja do rangi bazyliki mniejszej.

BRYŁA KOŚCIOŁA

Kościół zbudowany jest w stylu gotyckim z cegły, o układzie wendyjskim w prezbiterium (najstarszej części kościoła) i polskim w korpusie nawowym. Nawy boczne są niższe od głównej. Nawa główna i boczne sklepienie są gwiaździste. Ściany kościoła wzmocniono przyporami. Czworoboczna masywna wieża została wtopiona w korpus nawy głównej i wieńczy ją dwustopniowy dach namiotowy.

Prezbiterium kościoła jest trójosiowe, zamknięte 9 wnękami okiennymi, przy czym okno za ołtarzem jest zamurowane. Ściany boczne udekorowane są w romby z ciemnych cegieł zwanych zendrówkami (wypalone aż do zeszklenia). W północnej ścianie prezbiterium jedna z przypór wsparta jest łukiem odporowym – dzięki takiemu rozwiązaniu dolna część przypory mogła być rozebrana celem powiększenia zakrystii (02). W łączeniu prezbiterium z korpusem nawowym oraz zakrystią, częściowo w grubości murów zbudowano krętą klatkę schodową prowadzącą do loży.

02

W ostrołukowej niszy w ścianie północnej nawy znajdziemy wspólną tablicę pamiątkową poświęconą Chrystianowi – biskupowi misyjnemu Prus. Nad nią znajduje się wizerunek pieczęci biskupiej z I połowy XIII wieku.

Tuż obok, ostrołukowe profilowane i zamurowane wejście, prowadziło dawniej z kościoła do dwóch grobowych kaplic rodów Kostków i Działyńskich, rozebranych u schyłku XVIII w.

W zachodniej fasadzie kościoła, zwaną westwerkiem, pośrodku znajduje się gotycki portal główny, zwieńczony ozdobną trójkątną płytą (wimpergą) ujętą parą ozdobnych wieżyczek. W górnej części wieży w XVIII wieku wmurowano trzy ceramiczne, glazurowane płaskorzeźby z końca XIII wieku, pochodzące z rozbieranego wówczas zamku krzyżackiego w Grudziądzu. Dziś możemy podziwiać dwie z nich: Matki Boskiej z Dzieciątkiem (03) oraz prawdopodobnie Chrystusa. Aby je lepiej widzieć, polecamy przejść za kościelny mur, do ulicy Spichrzowej. Inne ciekawe płaskorzeźby przedstawiające smoki i maszkarony wmurowano we wschodnią część wieży, od strony (północnej) ratusza.

03

Kruchta południowa ufundowana w 1632 r. przez Jana Działyńskiego, zbudowana w stylu manierystycznym, z portalem z piaskowca bogato rzeźbionym ornamentyką roślinną. Nad wejściem ujrzymy głowę Chrystusa, a w zwieńczeniu herb Ogończyk (rodowy Działyńskich).

WNĘTRZE KOŚCIOŁA

Zwiedzanie bazyliki zaczynamy od kruchty, w której po prawej znajduje się granitowa gotycka kropielnica z przełomu XIII i XIV wieku, pełniąca wcześniej zapewne rolę chrzcielnicy. Po lewej na ścianie kruchty znajduje się fragment wczesnobarokowego epitafium Jana Zygmunta Kostki z herbem rodowym Dąbrowa. Tuż obok, po prawej, znajdują się fragmenty >>

Bazylika kolegiacka pw. św. Mikołaja nie bez przyczyny nazywana jest „matką grudziądzkich kościołów”. To najstarszy kościół parafialny, obfitujący w barokowe obrazy, skarby sztuki przeniesione z zamku krzyżackiego, a nawet niezwykłą pamiątkę przywiezioną do Grudziądza przez Wikingów. Dla turystów udostępniona jest także wieża bazyliki, z zabytkowymi dzwonami i pięknym widokiem na miasto.

#10

Tomasz
Siniński - Stanny
Michał
Czapek

Fot. M. Nasieniewski

Wydawca:
© Miejski
Ośrodek Rekreacji
i Wypoczynku
ul. Za Basenem 2
86-300 Grudziądz
www.moriw.pl

www.itgrudziadz.pl

Informacja Turystyczna
Rynek 3-5, 86-300 Grudziądz
tel. 56 46 123 18, e-mail: it@itgrudziadz.pl

GRUDZIĄDZ

BAZYLIKA KOLEGIACKA PW. ŚW. MIKOŁAJA

04

>> innego uszkodzonego epitafium z czarnego i białego marmuru, przedstawiające popiersie rycerza z buzdycanem – oznaką funkcji rotmistrzowskiej lub pułkownikowskiej (04). Wchodzimy do kościoła.

Naprzeciw wejścia na filarze zauważymy późnogotycką polichromię przedstawiającą Chrystusa Eucharystycznego, Najświętszą Marię Pannę i Jana Ewangelistę. Skracamy w prawo i dochodzimy do ołtarza południowego.

05

Ołtarz nawy południowej (05) zbudowany został w 1954 roku, w trakcie odbudowy kościoła ze zniszczeń wojennych, według projektu Leonarda Torwirta. Wykorzystano przy tym zachowane fragmenty ołtarza barokowego. m.in. kolumny, figury Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty oraz grupę Ukrzyżowania. Główny obraz ołtarza przedstawia objawienie Pana Jezusa świętej Małgorzacie Alacoque. Kierujemy się ku głównemu ołtarzowi. Po prawej, przy przejściu z nawy głównej do prezbiterium, mijamy najstarszy zabytek bazyliki – romańską chrzcielnicę (06). Zbudowana w XIII wieku z granitu, pochodzi z Gotlandii. Czara chrzcielnicy w kształcie ośmiokąta, na której znajdziemy smoki w polach i maszkarony w narożach, oplecione ornamentem kwiatowym. Przechodzimy do prezbiterium.

06

Ołtarz główny sięgający od posadzki aż po sklepienie, wykonany w drewnie w stylu barokowym w 1728 roku, zrekonstruowany po wojnie (07). Centralne miejsce ołtarza zajmuje obraz patrona kościoła, świętego Mikołaja, namalowany po wojnie w duchu barokowym przez Jerzego Hoppena. W środkowej kondygnacji znajduje się obraz Trójcy Świętej w typie „Pieta Naszego Pana”, wykonany w 1950 roku przez Leonarda Torwirta. W górnej kondygnacji znajduje się obraz św. Jerzego walczącego ze smokiem. Ołtarz zdobią liczne rzeźby; w dolnej kondygnacji świętych: Andrzeja, Pawła, Piotra i Judy Tadeusza. W środkowej części rzeźby Jana Nepomucena, Grzegorza Wielkiego, Mikołaja i Franciszka Ksawerego. Wokół obrazu św. Jerzego znajdziemy rzeźby dwóch aniołów. Szczyt ołtarza

07

Andrzeja, Pawła, Piotra i Judy Tadeusza. W środkowej części rzeźby Jana Nepomucena, Grzegorza Wielkiego, Mikołaja i Franciszka Ksawerego. Wokół obrazu św. Jerzego znajdziemy rzeźby dwóch aniołów. Szczyt ołtarza

zdobi figura Madonny z Dzieciątkiem i rogi obfitości.

Na lewo od ołtarza, w północnej części prezbiterium, przy wejściu do zakrystii znajduje się wczesnobarokowy obraz św. Anny Samotrzeć z początku XVII wieku (08). Ponad obrazem znajduje się łoża otwarta do wnętrza dwiema arkadami. Wejście do łoża prowadzi krętą klatką schodową z wejściem przy ołtarzu maryjnym (nieдоступne do zwiedzania).

08

Opuszczając prezbiterium dochodzimy do neogotyckiej ambony, której korpus zdobią symboliczne przedstawienia czterech ewangelistów, zaś baldachim wieńczy figura Chrystusa Nauczającego. Skracamy ku ołtarzowi lewej nawy.

09

Ołtarz Maryjny w nawie północnej (09) pochodzi z 1954 roku i podobnie jak ołtarz nawy południowej powstał według projektu Leonarda Torwirta, z wykorzystaniem zachowanych fragmentów ołtarza barokowego. Z pierwotnego ołtarza z połowy XVII wieku zachowała się część środkowa z parą ażurowych kolumn oraz predella (dolna część ołtarza) z obrazem przedstawiającym Zwiastowanie. Barokowe są także rzeźby świętych Jana Ewangelisty i Łukasza w zwieńczeniu ołtarza. W środkowej części ołtarza znajduje się słynący cudami obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem z połowy XVII wieku w srebrnej sukience, z koronami papieskimi poświęconymi przez Jana Pawła II w 2002 roku (10). Właściwy obraz przysłonięty jest innym, przedstawiającym Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny.

10

Kierujemy się boczna nawą ku wieży. W niszy dawnego portalu w ścianie północnej znajduje się barokowy obraz świętego Antoniego w neogotyckiej, ostrołukowej ramie (11). Po obu stronach obrazu znajdują się rzeźby – lewa z postacią błogosławionej Anieli Salawy, prawa świętego Franciszka. W zachodniej (tylnej) części kościoła znajdziemy ostrołukowe drzwi

11

na chór i wieżę. Przechodzimy pod korpusem wieży do jej kwadratowej dolnej kondygnacji. Po prawej na ścianie znajdziemy tablicę poświęconą Alfonsowi Hoffmannowi – wybitnemu grudziądzaninowi, pionierowi polskiej energetyki wodnej, twórcy elektrowni wodnych w Żurze i Gródku. Po przeciwnej stronie znajduje się gotycka kropielnica z granitu, zbudowana na przełomie XIII i XIV wieku. Przechodzimy do nawy południowej.

12

Po prawej stronie, w tylnej części nawy znajduje się barokowy obraz z przedstawieniem Koronacji Najświętszej Marii Panny, malowany na desce około połowy XVII wieku, pochodzący z kaplicy zamku krzyżackiego w Grudziądzu (12). Na ścianie wieży wisi z kolei wczesnobarokowy obraz świętego Mikołaja, także malowany na desce, odzianego w szaty pontyfikalne, z atrybutami (13). Opuszczamy wnętrze kościoła i udajemy się do wieży wejściem od strony ulicy Spichrzowej.

13

ZWIEDZANIE WIEŻY

W sezonie turystycznym, tj. w każdą sobotę od maja do września zwiedzanie wieży odbywa się pod opieką przewodnika.

Wejście na wieżę w początkowym etapie prowadzi prawoskrętną klatką schodową, wychodzącą nad nawę północną (14). Za przeszkleniem doskonale widać ścianę nawy głównej, ozdobioną fryzem arkadowym, najprawdopodobniej jako elementem konstrukcyjnym (wzmacniającym). Na podłodze znajdziemy elementy dawnej ażurowej przegrody prezbiterium z II połowy XVIII wieku, zaś na legarach powieszono serca tutejszych dzwonnów (15). Wchodzimy schodami do trzeciej kondygnacji wieży.

14

W kondygnacji tej znajduje się 8 blend (zamurowanych wnęk okiennych), z 2 małymi okienkami

15

w zachodniej części. Przy schodach na kolejną kondygnację znajduje się otwór do nawy głównej kościoła (obecnie zasłonięty). Wchodzimy na 4 kondygnację. Z uwagi na konieczność pokonania stromizny schodów, należy zachować szczególną ostrożność. Czwarte piętro wieży także z 8 blendami oraz wysoko umieszczonymi małymi oknami w ścianie zachodniej. W drewnianym suficie wycięto 4 otwory na liny do poruszania dzwonami (imitacja; obecnie dzwony poruszane są mechanicznie). Wchodzimy na najwyższą kondygnację.

16

Ostatnia, piąta kondygnacja wieży z 8 oknami przysłoniętymi drewnianymi żaluzjami, otwieranymi w środkowej części, pozwala na podziwianie i fotografowanie panoramy miasta i doliny Wisły. Pośrodku drewniana konstrukcja dźwigająca dzwony: gotycki z 1482 roku z napisem „O REX GLORIAE CRISTE VENI CUM PACE” (O, królu chwały, przyjdź z pokojem) i drugi z 1777 roku z inskrypcją „SOLI DEO GLORIA ... IN AURIBUS MEIS. CANT. 2” (Chwała Bogu w mych uszach) (16).

17

Z okien wieży zobaczymy m.in. ulicę Spichrzową, klasztor benedyktynek, most im. Bronisława Malinowskiego z osiedlem Strzemięcina w tle (17), Rynek, ratusz i kościół św. Franciszka Ksawerego oraz Górę Zamkową z wieżą Klimek (18).

18

